

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

TRANSFORMĂRI ÎN MODELELE FAMILIALE DIN ROMÂNIA

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT-

Coordonator științific:
Prof. Univ. Dr. PETRU ILUȚ

Autor:
BOGDAN VICTOR HEDEȘIU

CLUJ-NAPOCA
2013

CUPRINS

INTRODUCERE: IMPORTANȚA STUDIERII MODELELOR FAMILIALE ȘI A EVOLUȚIEI ACESTORA	
1. ASPECTE ALE MODULUI DE ORGANIZARE AL FAMILIEI TRADIȚIONALE	
1.1. Specificul cercetărilor asupra familiei tradiționale	
1.2. Structurile de rudenie.....	
1.2.1. Cosangvinitatea și descendența.....	
1.2.2. Rudenia extinsă: Neamul și Clanul.....	
1.2.3. Rudenia convențională.....	
1.3. Căsătoria	
1.3.1. Căsătoria ca instituție socială.....	
1.3.2. Căsătoria ca alianță	
1.3.3. Reguli la căsătorie.....	
1.3.4. Nașterea copiilor	
1.3.5. Divorțul și recăsătoria	
1.4. Gospodăria.....	
1.4.1. O dilemă teoretică: Nucleară sau extinsă?	
1.4.2. Structurile rezidențiale	
1.4.3. Familia în sistemul agrar.....	
1.4.4. Rolurile conjugale	
1.4.5. Parentalitatea.....	
1.5. Avere și moștenirea.....	
1.5.1. Familia tradițională, grup patrimonial	
1.5.2. Proprietatea comună și ieșirea din indiviziune	
1.5.3. Moștenire și cutumă.....	
1.5.4. Retractul succesoral și strategiile de evitare a acestuia	
1.6. Modele familiale în Europa.....	
1.6.1. Modele structurale ale grupului familial.....	
1.6.2. Caracteristici ale modelelor familiale tradiționale.....	
1.6.3. „Geografia” modelelor familiale în Europa.....	
1.7. În loc de concluzie	
2. MODELE DE ORGANIZARE ALE FAMILIEI MODERNE	
2.1. Transformări în modelele familiale.....	
2.1.1. Familia nucleară standard	
2.1.2. Transformări în structura familiei	
2.1.3. Transformări în sfera valorilor	
2.1.4. Transformări în relațiile de cuplu	

2.2. Modelele familiale și relațiile de gen	
2.2.1. Teorii cu privire la relațiile de gen.....	
2.2.2. Metodologia cercetării ideologiei de gen.....	
2.2.3. Factorii ce determină ideologia de gen	
2.2.4. Efectele ideologiei de gen	
2.2.5. Atitudini și stereotipii de gen în România	
2.3. Sarcinile domestice, un indicator al egalității de gen în cuplu.....	
2.3.1. Diviziunea de gen a sarcinilor domestice	
2.3.2. Factorii care influențează distribuția sarcinilor domestice și timpul alocat acestora	
2.3.3. Distribuția sarcinilor domestice în Europa	
2.3.4. Profilul distribuției sarcinilor domestice în cuplurile din România.....	
2.4. Activitățile remunerate și restructurarea rolurilor de gen.....	
2.4.1. Munca salarizată și rolurile de gen în cuplul contemporan	
2.4.2. Efectul angajării femeilor în muncă asupra relațiilor de cuplu.....	
2.4.3. Mobilitatea ocupațională a femeilor și segregarea de gen a muncii	
2.4.4. Participarea femeilor pe piața muncii în societățile contemporane	
2.4.5. Aspecte ale pieței muncii din România din perspectiva segregării pe genuri a ocupațiilor	
2.5. Relațiile de putere în cuplul modern.....	
2.5.1. „Bazele” puterii în cuplu.....	
2.5.2. Procesul de luare a deciziilor, un indicator al puterii în cuplu.....	
2.5.3. Resursele relative și puterea în cuplu.....	
2.5.4. Caracteristici ale procesului de luare a deciziilor în cuplurile din România	
2.6. Viața de cuplu în societatea contemporană	
2.6.1. Stabilitatea cuplului familial contemporan	
2.6.2. Satisfacția maritală și divorțul	
2.6.3. Un model alternativ de conviețuire în cuplu. Uniunile consensuale	
2.6.4. Asemănări și deosebiri între căsătorie și coabitare	
2.6.5. Instituționalizarea concubinajelor în societățile contemporane	
2.6.6. Aspecte ale insituționalizării concubinajului în statele europene	
2.6.7. Specificul concubinajului în România	
2.7. Politicile sociale și efectele lor în plan familial	
2.7.1. Politicile sociale și familia	
2.7.2. Obiectivele politicilor de suport a familiei	
2.7.3. Măsuri de combatere a sărăciei familiilor.....	
2.7.4. Măsuri de stimulare a exercitării rolurilor parentale.....	
2.7.5. Specificul politicilor familiale ale statului român.....	
3. CERCETARE PRIVIND VARIAȚIILE MODELULUI ROMÂNESC DE ORGANIZARE A VIEȚII DE CUPLU	
3.1. Contextul cercetării	
3.1.1. Ipotezele de lucru	
3.1.2. Chestionarul	

3.1.3. Populația și eşantionul	
3.2. Datele și analiza lor	
3.2.1. Modele ale relațiilor intergeneraționale.	
3.2.2. Modele ale relațiilor de cuplu	
3.2.2.1. Caracteristici ale procesului de luare a deciziilor	
3.2.2.2. Modele de distribuție a sarcinilor domestice	
3.2.3. Atitudinile față de căsătorie și față de rolurile de gen	
3.2.3.1. Condițiile unei căsătorii reușite	
3.2.3.2. Atitudinile față de rolurile de gen tradiționale	
3.3. Concluzii	
DISCUȚII ȘI DIRECȚII VIITOARE DE CERCETARE	
ANEXE.....	
BIBLIOGRAFIE.....	

Rezumatul tezei

Ultimii ani marchează o creștere a interesului cercetătorilor față de problematica familiei, dovadă în acest sens fiind cele peste 5000 de lucrări pe acest subiect intrate în ultimul deceniu în fondul de carte al Bibliotecii Harvard. De altfel, interesul pe care îl suscită familia și problematica ei în rândul sociologilor, antropologilor, demografilor sau istoricilor este perfect justificat date fiind multiplele schimbări survenite în ultimele decenii în modul de organizare a grupurilor familiale. Astfel, dacă în țările dezvoltate modelul „standard” de familie era până în anii '60 cel alcătuit dintr-un soț angajat în muncă salarizată și o soție casnică, anii '70 sunt caracterizați de proliferarea cuplurilor „de dublă carieră”. În sfârșit, anii '90 aduc o reducere a numărului familiilor alcătuite din doi soți pe fondul proliferării uniunilor consensuale, familiilor monoparentale sau a cuplurilor alcătuite din persoane de același sex. Se poate spune cu alte cuvinte că în societatea actuală, tot mai mulți indivizi renunță să-și mai oficializeze relația de cuplu, optând pentru modele alternative de conviețuire. Ori, tocmai aceste evoluții stârnesc îngrijorare atât la nivelul opiniei publice cât și a decidenților politici sau chiar a comunității academice, devenind tot mai răspândită ideea că în prezent, familia ca instituție se află într-o profundă criză.

În acest context, tot mai mulți cercetători se arată în prezent preocupați de problematica transformărilor pe care le suferă familia în perioada contemporană. Autori precum Zeitlin și alții (1995), Peterson și Steinmetz (1999), Teachman (2000), Levy și alții (2002) sau Kellerhals și alții (2003), sunt spre exemplu unanim de acord că post-industrializarea și climatul valoric postmodern, ce caracterizează în ultimele decenii statele occidentale dezvoltate, au un puternic impact la nivelul vieții de cuplu, revoluționând formele de conviețuire. Se poate spune cu alte cuvinte că în societățile occidentale dezvoltate, familia legal constituită încetează să mai reprezinte modelul dominant la nivelul societății, devenind un simplu caz particular într-o constelație de modele de conviețuire alternative. Mai mult, autorii mai sus-citați exprimă puncte de vedere mai mult sau mai puțin optimiste cu privire la viitorul familiei în aceste societăți. Astfel, familia, așa cum o cunoaștem noi astăzi, fie va continua să existe și pe viitor, adaptându-se la noile condiții sociale, economice și valorice de la nivelul societății, fie va fi treptat înlocuită de uniuni consensuale, familii monoparentale sau alte modele alternative de conviețuire.

Problematika transformărilor pe care le suferă familia în perioada contemporană suscită de asemenea un viu interes din partea cercetătorilor români. Lucrările unor autori precum Mihăilescu (1999), Ghebrea (2000), Voinea (2005), Iluț (1995, 2005) sau Popescu (2007, 2009) conțin ample analize ale modului cum a evoluat viața de cuplu în România ultimelor decenii. Concluzia generală a acestor studii este aceea că familia românească se află în prezent în plin proces de modernizare. Astfel, evoluția comportamentelor nupțiale din ultimii ani arată că în România se înregistrează o creștere a ratei coabitărilor și a numărului de familii monoparentale, pe fondul scăderii numărului familiilor legal constituite. Trebuie totuși remarcat că deși transformările pe care le suferă modelul familial românesc în ultimii ani se înscriu în tendința generală de la nivel european, aceste schimbări nu ating amploarea ce se înregistrează în țările occidentale. Astfel, românii continuă să manifeste și în prezent o puternică propensiune pentru căsătorie, coabitările consensuale sau familiile monoparentale având mai degrabă un caracter conjunctural. În plus, cercetări comparative internaționale asupra valorilor sociale (Voicu 2007) arată că din punct de vedere al atitudinilor față de familie, România se plasează la nivel european în grupul țărilor tradiționale.

Transformările pe care le suferă modelul familial românesc constituie de altfel și tema principală a prezentei teze. Lucrarea de față vizează așadar analiza transformărilor ce se produc în România ultimelor decenii la nivelul vieții de cuplu. De altfel, titlul lucrării este elocvent în acest sens. Trebuie să precizăm din capul locului că am intitulat teza „Transformări în modelele familiale din România” deoarece am avut în vedere faptul că potrivit literaturii de specialitate, transformările ce se produc la nivelul vieții de cuplu în ultimele decenii, sunt consecința directă a proceselor de modernizare prin care trec societățile contemporane. Se poate spune prin urmare că, în mod analog cu evoluția societății, evoluția familiei se înscrie de asemenea pe axa tradițional-modern. Cu alte cuvinte, în funcție de etapa istorică și de specificul modului de organizare, familia poate fi tratată în termeni de „familie tradițională” sau de „familie modernă”.

Având în vedere aspectele prezentate, am inițiat demersul nostru de studiere a evoluției familiei, pornind de la ideea existenței a cel puțin două modele distincte de organizare familială: modelul familiei tradiționale și modelul familiei moderne. De altfel, chiar structura tezei este elocventă în acest sens. Astfel, primele șapte capitole ale lucrării sunt dedicate unor aspectelor ce țin de modul de organizare al familiei

tradiționale, în vreme ce următoarele șapte capitole tratează problema modelelor de organizare ale familiei moderne. Mai mult, dihotomia familie tradițională - familie modernă se regăsește și în ultima parte a lucrării, ce cuprinde rezultatele unei cercetări efectuate de autor în vederea studierii modului de organizare al familiei românești contemporane.

Este de subliniat aici faptul că demersul de studiere a evoluției familiei se dovedește a fi unul dificil, deoarece reclamă răspunsul concomitent la o serie de întrebări ca de exemplu: Care sunt caracteristicile familiei tradiționale? Dar ale familiei moderne? Care este profilul familiei românești în context european? Cum pot fi puse în evidență aspectele tradiționale sau moderne ale modului de organizare a familiilor din societățile contemporane? Prezenta lucrare încearcă să ofere răspunsuri la toate aceste întrebări. Studiul combină așadar prezentarea principalelor orientări teoretice ce vizează problematica schimbărilor din sfera familiei, cu analiza secundară a unor date demografice sau de anchetă, care sunt relevante pentru punerea în evidență a schimbărilor ce se produc la nivelul modului de organizare al familiilor, pe parcursul evoluției lor istorice.

Trebuie să precizăm pe de altă parte că pe tot parcursul cercetării noastre am urmărit permanent să prezentăm caracteristicile modelului românesc de organizare familială, făcând concomitent referire la modelele familiale existente la nivel european. Extrem de utile în analiza modului de organizare a familiilor tradiționale s-au dovedit spre exemplu a fi datele istorice, monografice și de demografie istorică cu privire la familia medievală, cuprinse în colecția de publicații intitulată generic „Istoria vieții private”. De altfel, pe parcursul prezentei lucrări am făcut referire în mod frecvent la aceste surse. Monografiile familiilor boierești, studiile de drept cutumiar românesc sau lucrările care au ca subiect structura satelor devălmașe libere, constituie pe de altă parte, importante surse de date asupra modului de organizare a familiilor românești tradiționale.

O situație similară se regăsește în secțiunea dedicată modului de organizare a familiei moderne. Analiza schimbărilor ce se produc în sfera familiei în perioada modernă a necesitat utilizarea unui număr mare de date referitoare la caracteristicile structurale, relaționale și atitudinal-valorice ale familiilor din societățile contemporane. De un real folos în analiza situației de la nivel european s-au dovedit de pildă a fi seriile de date cuprinse în Eurobarometru, World Values Survey (WVS) sau European Values Survey (EVS). Aspectele legate de situația familiilor din

România au fost puse în evidență atât pe baza unor date statistice oficiale provenite din recensăminte sau anuare, cât și pe baza rezultatelor unor cercetări de teren care au fost efectuate în ultimii ani în România. Astfel, demersul nostru de analizare a caracteristicilor vieții de cuplu din România contemporană s-a sprijinit adeseori pe datele unor cercetări precum Barometrul de Gen (Soros, 2000), Barometrul Viața în cuplu (Soros, 2007) sau Barometrul Viața de familie (Soros, 2008).

Așa cum am precizat, prima parte a prezentei teze este dedicată unor aspecte definitorii pentru modul în care este organizată familia tradițională. Secțiunea debutează cu expunerea a câtorva considerații generale cu privire la specificul cercetărilor asupra familiei tradiționale. Sunt avute în vedere aici aspecte precum contextul cultural în care s-a dezvoltat sociologia familiei ca știință, principalele abordări teoretico-metodologice a modului de organizare a familiilor tradiționale sau valențele și limitele cercetărilor referitoare la familiile din trecutul istoric.

Având la bază ideea că familia tradițională este integrată într-un vast sistem de rudenie, Capitolul 1.2 cuprinde ample referințe bibliografice cu privire la problematica studierii rudeniei medievale. Sunt trecute astfel în revistă perspectivele antropologice, sociologice și istorice asupra rudeniei, insistându-se asupra unor concepte precum cosangvinitate, descendență, structuri genealogice, neam, clan, rudenie extinsă sau rudenie convențională. Capitolul cuprinde de asemenea referiri la evoluția structurilor de rudenie în perioada medievală, atât la nivelul Europei Occidentale cât și în spațiul cultural românesc.

Capitolul 1.3 se constituie într-o prezentare a caracteristicilor căsătoriei în perioada Evului Mediu. Astfel, pe parcursul capitolului sunt abordate teme precum importanța socială a căsătoriei și familiei în societatea medievală, rolul alianțelor matrimoniale în sistemul social feudal, condițiile de încheiere a căsătoriilor și influența lor asupra comportamentelor nupțiale tradiționale. Capitolul cuprinde de asemenea prezentarea unor date de demografie istorică cu privire la comportamentele matrimoniale în spațiul românesc tradițional. Este avută aici în vedere discutarea unor aspecte legate de vârsta la căsătorie, relația dintre căsătorie și natalitate, amploarea divorțurilor sau a recăsătoririlor în Țările Române în trecutul istoric.

Capitolul 1.4 este dedicat analizei structurii gospodăriilor familiale din perioada Evului Mediu. În debutul capitolului este prezentată o dilemă teoretică „clasică”, și anume întrebarea dacă modelul tradițional de gospodărie familială din spațiul cultural european este de tip extins sau nuclear. În strânsă legătură cu problematica structurii

gospodăriei familiale tradiționale, capitolul cuprinde referiri la procesul de nuclearizare a familiilor și la implicațiile pe care acest proces le are la nivel familial. Sunt avute de-asemena în vedere problema relației dintre structura familiei și tipul de locuire, relația dintre modul de organizare a grupului domestic și forma de exploatare agricolă, problema autorității în relația dintre soți și în relația dintre părinți și copii.

Aflat în strânsă legătură cu capitolul anterior, Capitolul 1.5 discută schimbările ce se produc pe parcursul Evului Mediu în structura proprietății familiale și în modalitățile de transmitere succesorală a acesteia. Sunt avute în vedere aici intercondiționările existente în sistemul feudal între structura grupurilor familiale și formele de proprietate funciară. Discuția insistă cu alte cuvinte pe relația dintre fenomenul de disoluție a clanurilor familiale și procesul de individualizare a proprietăților familiale prin ieșire din indiviziune. Discuția face în plus referire la caracteristicile procesului de ieșire din indiviziune în cazul teritoriilor românești. Partea a doua a capitolului este dedicată analizei comparative a cutumelor succesoriale din Europa Occidentală și din Țările Române. Analiza vizează prevederile Dreptului cutumiar cu privire la succesiune, ca de pildă aplicarea „primatului masculinității”, sau din contră, împărțirea în cote-părți egale a moștenirii. În sfârșit, ultima parte a capitolului analizează practica specific feudală a retractului succesoral în caz de desherență pe linie masculină, precum și strategiile adoptate de familii pentru evitarea acesteia.

Capitolul 1.6 prezintă sintetic caracteristicile principalelor modele familiale tradiționale din spațiul cultural european. Sunt expuse astfel pe larg istoricul și caracteristicile modelului familial nuclear, ale tipului „tulpină”, sau ale familiei comunitare. Sunt prezentate de asemenea tipologiile familiilor tradiționale din Europa Occidentală elaborate de autori precum Todd (2002), Burguiere (2001), sau Collomp (1997). În sfârșit, în partea finală a capitolului este prezentată distribuția modelelor familiale tradiționale pe aria geografică a continentului european.

Secțiunea dedicată problematicii familiei tradiționale se încheie cu un capitol final, ce cuprinde considerații generale și concluzii cu privire la caracteristicile familiilor tradiționale din spațiul cultural european.

Următoarele capitole ale lucrării abordează problematica modului de organizare a familiilor moderne. Deși împărțirea tezei în două secțiuni distincte poate părea la prima vedere ciudată, am optat pentru această soluție din câteva rațiuni obiective, ce

țin în principal de faptul că cercetarea familiei din prezent se deosebește atât din punct de vedere teoretic cât și metodologic de studiul familiilor din trecutul istoric. Dacă cercetarea familiei tradiționale se înscrie de regulă într-o perspectivă istorică sau antropologică, studierea familiei moderne este în principal apanajul sociologiei. Ori acest fapt are consecințe directe asupra metodologiei de analiză a celor două tipologii familiale. Astfel, tipologia familiilor tradiționale este proiectată pe baza relațiilor de descendență sau filiație, în vreme ce modelele specifice de organizare ale familiei moderne sunt determinate pe baza relațiilor de cuplu. Se poate spune așadar că dacă modul de organizare al familiei tradiționale este analizat din perspectiva rudeniei, a cutumelor succesoriale sau a tipurilor de locuire, organizarea familiei moderne este pusă în evidență prin cercetări asupra relațiilor de cuplu. De altfel, faptul că studierea familiilor din trecut se întemeiază pe date provenite din monografiile vremii, date de demografie istorică sau prevederile dreptului cutumiar, în vreme ce cercetarea familiilor din prezent se sprijină pe datele statisticilor oficiale sau pe rezultatele unor anchete de teren, este elocvent în acest sens.

Capitolul 2.1 deschide secțiunea dedicată modelelor de organizare ale familiei moderne. În cadrul capitolului sunt prezentate principalele transformări ce au loc în perioada contemporană structura grupului domestic, în relațiile de cuplu, sau în atitudinile și valorile privitoare la familie. În prima parte a capitolului sunt prezentate caracteristicile familiei nucleare „standard” așa cum sunt ele reflectate în lucrările autorilor funcționaliști. Al doilea subcapitol prezintă principalele transformări structurale prin care trec familiile din societățile contemporane în ultimele decenii. Sunt vizate aici aspecte precum reducerea dimensiunii gospodăriilor familiale, scăderea ponderii acestora în ansamblul gospodăriilor populației sau creșterea instabilității familiilor legal constituite. Discuția cuprinde ample referiri la schimbările structurale prin care trec în ultimele decenii familiile din România. Sunt analizate spre exemplu datele unor statistici românești cu privire la evoluția numărului de nuclee familiale pe gospodărie, dar și date referitoare la evoluția nupțialității, natalității sau divorțialității. Secțiunea a treia a capitolului dezbate efectul schimbării valorilor sociale asupra nivelului inegalității de gen în familie și pe piața muncii. Este avut aici în vedere efectul pe care schimbarea atitudinilor generale față de căsătorie și familie, sau modificarea atitudinilor față de rolurile de gen tradiționale, îl au asupra nivelului de angajare în muncă salarizată a femeilor, respectiv a gradului de implicare în sarcinile domestice și de îngrijire a copiilor a

bărbaților. Având ca fundamentare teoretică modelul structural al relațiilor de gen elaborat de cercetătorii elvețieni Rene Levy, Eric Widmer și Jean Kellerhals, ultima parte a capitolului se constituie într-o analiză a evoluției relațiilor de cuplu ale românilor, din perspectiva satisfacției maritale, a distribuției sarcinilor domestice și a modalităților de luare a deciziilor, sau a ajustării carierei profesionale la nevoile familiei.

Trebuie să subliniem în acest punct al discuției că tematica abordată în cadrul capitolului 2.1 fixează oarecum cadrul general al organizării ulterioare a lucrării. Astfel, următoarele capitole ale tezei vizează teme precum distribuția sarcinilor domestice, angajarea în muncă salarizată sau procesul de luare a deciziilor în cuplu, ce sunt esențiale pentru punerea în evidență a modului de organizare a vieții de cuplu. Este de precizat totuși că nu putem avea o imagine de ansamblu asupra transformărilor pe care le suferă în prezent relațiile de cuplu, fără a ține seama de specificul relațiilor de gen din societatea contemporană. De altfel, după cum am subliniat anterior, întreaga problematică a familiei moderne gravitează în jurul relației de cuplu, care în mod inerent este o relație de gen.

În baza acestor considerente, Capitolul 2.2 prezintă principalele aspecte ale problematicii relațiilor de gen așa cum sunt ele reflectate în literatura de specialitate. În cadrul capitolului sunt prezentate așadar principalele orientări teoretice referitoare la problematica genului: perspectiva culturalistă, perspectiva rolurilor de gen și perspectiva construcției genului. Este tratată de asemenea pe larg problematica ideologiilor de gen, problematică ce constituie elementul central al acestor perspective. În acest sens, discuția insistă pe metodologia cercetării ideologiilor de gen, pe factorii determinanți ai acestora, precum și pe efectele ideologiilor de gen la nivel familial. Partea finală a capitolului este dedicată analizei atitudinilor și stereotipiilor de gen ale românilor.

Următoarele două capitole ale tezei tratează problema segregării pe genuri a activităților lucrative, atât în familie cât și pe piața muncii. Capitolul 2.3 spre exemplu, se focalizează pe tematica distribuției sarcinilor domestice. Încadrată din punct de vedere teoretic în perspectiva rolurilor de gen, problema diviziunii de gen a muncii casnice este tratată așadar în termeni de segregare sau nediferențiere a rolurilor conjugale. În acest sens, un element central al discuției îl constituie așa numita teorie a „specializării rolurilor de gen” derivată din modelul economiei domestice al lui Gary Becker. Purtată în termeni de specializare/despecializare,

inegalitate/ egalizare sau dezechilibru/echilibrare a distribuției sarcinilor domestice, discuția insistă pe preexistența unui model tradițional inegalitar al diviziunii muncii casnice și pe modernizarea acestuia prin reducerea inegalității de gen în alocarea treburilor casnice. În acest sens este acordată o deosebită atenție unor factori precum resursele relative ale partenerilor, atitudinile și ideologiile de gen ale acestora sau etapele ciclului vieții de cuplu, care pot influența diviziunea pe genuri a treburilor casnice. În sfârșit, în încheierea capitolului este analizat profilul distribuției sarcinilor domestice în cuplurile din România.

În strânsă legătură cu problematica tratată în capitolul anterior, Capitolul 2.4 este dedicat analizei procesului de creștere a ratei de angajare în muncă salarizată a femeilor, ce are loc în ultimele decenii în societățile dezvoltate. Capitolul tratează cu alte cuvinte problematica efectelor pe care mobilitatea ocupațională a femeilor le are asupra segregării de gen a activităților lucrative din familie și de pe piața muncii. Sunt vizate aici aspecte precum: efectul angajării femeilor în muncă asupra distribuției sarcinilor domestice, relația dintre mobilitatea ocupațională a femeilor și declinul segregării de gen a pieței muncii, sau specificul participării femeilor pe piața muncii în diferite societăți. Capitolul se încheie cu o secțiune dedicată analizei specificului pieței muncii din România din perspectiva segregării pe genuri a ocupațiilor.

Capitolul 2.5 se constituie într-o discuție pe marginea relațiilor de putere din cuplul modern. Mai precis, în cadrul acestui capitol este abordată problematica relațiilor de cuplu, prin prisma relațiilor de putere dintre parteneri. Debutul capitolului consistă într-o discuție teoretică cu privire la conceptul de „putere în cuplu” și la „bazele” puterii maritale. Discuția insistă pe aspecte precum valorile personale, veniturile partenerilor sau relațiile dintre membri, care potrivit teoriei rolurilor sociale, perspectivei culturaliste, teoriei resurselor relative ori perspectivei ciclului vieții, constituie principalele „surse” puterii maritale. Al doilea subcapitol prezintă metodologia de cercetare a puterii maritale pe baza analizei procesului de luare a deciziilor în cuplu. Cel de-al treilea subcapitol tratează aspectele teoretico-metodologice a cercetării puterii maritale din perspectiva resurselor relative ale partenerilor de cuplu. În sfârșit, partea finală a capitolului este dedicată analizei procesului de luare a deciziilor în cuplurile din România.

Capitolul 2.6 se constituie într-o analiză a principalelor schimbări ce se produc la nivelul vieții de cuplu în societățile contemporane. Potrivit literaturii de specialitate, perioada modernă este caracterizată pe de o parte de creșterea

instabilității cuplurilor familiale și pe de altă parte de proliferarea concubinajelor ca forme de conviețuire alternative la familia legal constituită. Având ca punct de plecare aceste considerente, capitolul tratează pe de o parte teme țin de stabilitatea cuplurilor contemporane și pe de altă parte aspecte legate de statutul relației de concubinaj în societatea actuală. Astfel, în prima parte a capitolului este abordată problematica stabilității cuplurilor contemporane. Concluzia generală a acestei secțiuni este aceea că aspectele ce țin de calitatea relației de cuplu, precum bunăstarea familiei, sau satisfacția maritală, constituie cei mai importanți factori care influențează stabilitatea cuplurilor. De altfel, această concluzie este susținută de datele prezentate în cadrul următorului subcapitol. Al doilea subcapitol, care tratează problematica disoluției cuplurilor, pune așadar în evidență relația de cauzalitate existentă între satisfacția maritală și divorțialitate. Sunt de asemenea evidențiate aici efectele negative ale divorțului asupra bunăstării foștilor parteneri. Cea de-a doua parte a capitolului se constituie într-o discuție pe marginea caracteristicilor concubinajului modern. Sunt abordate aici teme precum istoricul fenomenului coabitării în perioada modernă, caracteristicile care fac din uniunea consensuală o alternativă viabilă la familia legal constituită, sau procesul de instituționalizare a concubinajelor în societățile contemporane. Trebuie spus că un subcapitol distinct este dedicat procesului de instituționalizare a concubinajelor în societățile europene. Este de asemenea de precizat că ultima parte a capitolului cuprinde o amplă analiză a fenomenului coabitării din România.

Capitolul 2.7 încheie secțiunea dedicată familiei moderne prin trecerea în revistă a caracteristicilor politicilor sociale ale statelor europene și a efectelor acestor politici la nivel familial. Ideea centrală ce se desprinde din datele prezentate în acest capitol este aceea că există o strânsă legătură între măsurile de politică socială aplicate de statele contemporane în domeniul familiei și schimbările ce au loc în ultimele decenii în sfera familiei. Primul subcapitol cuprinde o analiză comparativă a caracteristicilor principalelor modele de politici sociale aplicate în statele europene. Este urmărită așadar în acest punct al discuției, punerea în evidență a diferențelor existente între politicile sociale ale țărilor europene la nivelul obiectivelor urmărite și a măsurilor specifice care duc la atingerea acestor obiective. De altfel, problematica obiectivelor politicilor sociale în domeniul familiei și a mecanismelor prin care sunt realizate aceste obiective, este dezvoltată pe larg în subcapitolele ulterioare. Astfel, al doilea subcapitol este dedicat analizei obiectivelor politicilor de suport a familiei. Sunt avute

aici în vedere obiectivele specifice ale politicilor bunăstării, cele ale politicilor focalizate pe gospodărie sau obiectivele politicilor de suport pentru copii. Pe de altă parte, următoarele două subcapitole constituie o trecere în revistă a principalelor categorii de măsuri luate de statele dezvoltate pentru a sprijini familiile. Trebuie să precizăm că discuția se focalizează aici pe de o parte pe mecanismele de combatere a sărăciei familiilor și pe de altă parte pe măsurile de stimulare a exercitării rolurilor parentale. În sfârșit, în partea finală a capitolului sunt analizate caracteristicile politicilor familiale promovate de statul român, atât din punct de vedere al obiectivelor urmărite, cât și din perspectiva măsurilor de suport a familiei prevăzute de legislația românească.

Partea a treia a lucrării se constituie într-o secțiune distinctă, în care sunt discutate rezultatele unei cercetări de teren efectuate de autor în scopul punerii în evidență a gradului de modernizare a relațiilor familiale ale românilor. Trebuie să precizăm că din punct de vedere al fundamentării teoretice, cercetarea se înscrie în paradigma modernizării regimului structural al familiei, expusă pe larg în capitolul dedicat transformărilor în modelele familiale din prezenta lucrare. Cercetarea pornește așadar de la ideea că pe baza unor aspecte ce țin de caracteristicile relațiilor de cuplu, precum structura relațiilor intergeneraționale, distribuția sarcinilor domestice, sau atitudinile și valorile celor doi soți vis-a-vis de rolurile de gen, poate fi pus în evidență caracterul tradițional sau modern al modului de organizare a familiilor. Studiul ține seama de asemenea de faptul relevat de literatura de specialitate, că aspecte precum mediul de rezidență, vârsta, sau nivelul de educație al partenerilor de cuplu, constituie factori determinanți pentru nivelul de „modernizare” al relațiilor de cuplu. Având în vedere aceste considerente, cercetarea analizează comparativ profilurile schimburilor intergeneraționale, specificul distribuției sarcinilor domestice și atitudinile față de rolurile de gen, ale unor subiecți căsătoriți ce fac parte din două categorii „contrastante” de cupluri: a) Familii formate din persoane tinere, cu nivel de educație superior și cu domiciliul în mediul urban. b) Familii care au în componență persoane vârstnice, cu nivel de educație inferior, care domiciliază în mediul rural. Analiza datelor de anchetă sugerează faptul că din punct de vedere al organizării vieții de cuplu, familia românească este în plin proces de modernizare. Astfel, persoanele vârstnice, cu nivel de educație inferior și cu domiciliul în rural, raportează o frecvență relativ ridicată a schimburilor intergeneraționale și o distribuție inegalitară a sarcinilor domestice între partenerii de cuplu, toate pe fondul unei

atitudini generale de susținere a inegalității de gen. Din contră, cuplurile formate din tineri, cu nivel de educație superior, care domiciliază în urban, sunt caracterizate de un nivel redus al schimburilor intergeneraționale, de o distribuție mai egalitară a sarcinilor domestice, și de atitudini și valori ce susțin în mai mare măsură egalitatea între femei și bărbați, atât în familie cât și pe piața muncii. Rezultatele cercetării întăresc așadar ideea că procesul de modernizare al familiei românești, care în prezent este în plină desfășurare, va continua și pe viitor.

Ultimul capitol cuprinde o succintă prezentare a celor mai importante concluzii ale tezei, subliniază valențele și limitele demersului întreprins de autor pentru realizarea acestei lucrări și propune aspecte sau subiecte conexe, care pot fi abordate în cercetări viitoare.

Cuvinte cheie: *modele familiale, mod de organizare a familiei, familie tradițională, structuri de rudenie, familie extinsă, căsătorie, descendență, cutume de moștenire, familie modernă, familie nucleară standard, structura familiei, relații de cuplu, roluri de gen, ideologii de gen, sarcini domestice, muncă salarizată, puterea în cuplu, concubinaj, politici familiale, schimburi intergeneraționale*